

Processos judicials al castell de Guardiola en època moderna

No en queda massa del castell de Guardiola: uns murs, les restes d'unes torres i poca documentació referent a la seva història. Protegit pel decret de 1949 i declarat BCIN (Bé cultural d'interès nacional) l'any 1985, aquest monument ha estat del tot oblidat fins als nostres dies. Pels que no sapigüeu on situar-lo, us direm que, segurament, hi heu passat per sota en diverses ocasions. Si pugeu cap a Guardiola, poc abans d'arribar al túnel del Collet, alceu la vista i en podreu veure bona part de les seves restes, controlant qui ve i qui va des del turó estant, amb una visió privilegiada. És sens dubte aquesta posició la que ha provocat que el castell hagi estat motiu de disputa constant al llarg de la seva història. Per qui en vulgui saber més sobre aquest monument, us remetem al llibre "el castell de Guardiola" escrit per Enric Bartrina i publicat dins la col·lecció els llibres de l'Àmbit, l'any 1985.

Però nosaltres ens centrarem en una època molt determinada i en una funció molt concreta de l'edifici: el seu poder judicial a la segona meitat del segle XVI i primera del XVII. Avui volem tornar a passar pel túnel del Collet, però quan hi entrarem, anirem enrere en el temps, situant-nos en època de Felip II i els seus successors. Mitjançant uns processos judicials de la baronia de Guardiola conservats a l'arxiu de Berga, ens podrem fer una petita idea de la importància del castell en tot el concernent a la "justícia social i criminal".

Des del segle XIV la baronia de Guardiola i Llenes pertany a la vila de Berga. El 21 de juny de 1364 el rei Pere el Cerimoniós aprova la venda d'aquest castell. A partir d'aquell moment la universitat de Berga pren tots els drets que comporta la jurisdicció de la baronia. Com explica Pere Gifré i Ribas en l'article "Senyors i vassalls", l'exercici de la jurisdicció atorgava al seu posseïdor des del control de la justícia i

dels mecanismes del dret i de la força, la facultat per a poder fer efectiu el control sobre els seus vassalls. (1) Segons l'autor, la jurisdicció es dividia en tres esglaons:

La jurisdicció civil simple, el nivell més baix, donava la capacitat de dictar bans (crides) i d'imposar petites multes inferiors a cinc sous, en casos de poca importància i d'empenyorar per deutes.

El mixt imperi o baixa justícia permetia als senyors de disposar de tribunal de justícia propi, amb facultat de jutjar causes civils, executar justícia en delictes lleus, imposar penes fins a la d'assots, decretar mesures de policia i d'ordre públic; i donar llicència a les universitats per reunir-se.

L'alta justícia o mer imperi era exercida per senyors altjusticiers, dits senyors de força i costell, que els facultava per a entendre en totes les causes, civils i criminals. Podien arribar a imposar les penes màximes, des de desterraments a mutilacions o truncament de membres i fins i tot la pena de mort.

Tot i les facultats judicials i coactives acumulades pels senyors, els vassalls gaudien de les possibilitats d'apel·lar la justícia real i, per tant, podien superar la cúria baronial, veritable baluard de la jurisdicció senyorial. (2)

A continuació us presentem tres processos que es dugueren a terme en aquesta època per motius ben diferents:

PROCÉS DE GUARDIOLA CONTRA JOANNEM LAFITA DEL REGNE DE FRANÇA PER PART DEL CASTRI DE LA BARONIA DE GUARDIOLA 9 de febrer de 1582

Per situar-vos en el context us podem dir que la segona meitat del segle XVI és

una època força convulsa i plena de perills i inseguretats a nivell de delinqüència, sobretot als termes fronterers i a les zones de pas dels camins reials. Però és a partir dels anys 80, amb una forta crisi econòmica, que el fenomen del bandolerisme s'estén amb força per tot el territori català.

El virrei Diego Hurtado de Mendoza (1564-1571) comença una campanya de pacificació del país que dona bons resultats i es fonamenta sobretot en la repressió. Però és sobretot amb el virrei Manrique de Lara que es duu a terme, als anys 80, una onada sistemàtica d'actuacions contra lladres i bandolers. (3)

D'aquests anys trobem a l'arxiu comarcal de Berga tota una sèrie de cartes i crides reials amb la funció de pacificar i controlar el territori. En aquests escrits es deixa molt clar que s'ha de perseguir i expulsar els delinqüents o "vellacos", tal com se'ls anomena en els textos (veure annex 1).

En els procés que us presentem, aquestes cartes i edictes hi són presents en tot moment i en són la base de les condemnes establertes.

Aquest judici ens parla d'un robatori que es dugué a terme a les solanes de Llenes, a la pleta de les boïgues del "balle vell de balcebre". L'acusat és Joan Lafita, de nacionalitat francesa.

En un primer fragment s'acusa Joan Lafita d'haver comès un robatori a la pleta del bestiar de Salvador Perearnau. El lladre va prendre un calder d'aram i cinc escudelles (plats) de fusta dels pastors i un sac amb una mica de farina. Com ens explica el document, les pletes (espais on es recull el bestiar) estan sota salvaguarda reial i els culpables han de ser jutjats i castigats amb penes legals (veure annex 2).

A l'acusat se li demana si sap per què està pres i aquest declara el següent:

*Sin Procinay abny
Rborriit de guardiola*

Joan Lafita

Original de Procés

“Et diru jo no se perqu me a pres si no es perque ei presses sinch scudellores i un parol or se vn solos ab algun poch de farina de ordi que lo talent me la feu pendre era dijous propassat la fer da de mig dia a le solanes de lenes y de la pleta de les borigas del balle vell de balcebre y apres que agui presses les dites scudelles y parol he lo sach ab las farina men ay abtou y van la portar la casa de pujals de la nou y apres disabte ppassat algun poch abans de migdia anant jo a baga com suy davant lostal de guardiola los de alli que diu es balle me prengue y ari stich per avuy pres.”

Un cop escoltades les seves explicacions, l'acusat és declarat culpable de robatori:

“Nos raphael de santacreu per la s c y real majestat balle de la vila de berga y per lo mag fors de consellers regint la jurisdiccio civil y criminal de la baronia y castell de guardiola joan lafita de nacio francesa ja no ha duptat poch temen a deu y a la correctio de la justicia temporal anar a la pleta de pere arnau at la balle vell de balsebre y... anant com a vagabundo

Marines agud

public robano y cometent altres y molts crims... de dit joan lafita a la qual clarament confesse esser anat temptat per lo sperit maligne a robar dites cinch scudelles y un parol y un sach ab una poch de farina... “

Davant d'aquesta sentència, Joan podia buscar-se un advocat i procurador per poder-se defensar durant tres dies. Finalment i d'acord amb els edictes arriba la sentència :

Coberta del procés

“declaran y sententiam pal dit joan lafita dea condemnam en esser assotat per lo castell a lloch de guardiola y alli a hont a dits sors consellers de esser de dita baronia esterrat ben vist los fera manant y dit esser feta prompta exocucio” (veure fragment complet a l'annex 3).

Joan Lafita és condemnat a ésser assotat al castell de Guardiola i és desterrat d'aquesta baronia. La sentència ens demostra la importància que tenia la Baronia de Guardiola i Llenes ja que posseïa l'alta justícia que li donava capacitat per sentenciar penes majors com ara el desterrament.

PROCÉS DE GUARDIOLA DE L'ANY 1624

El segon procés que us presentem ens parla dels deutes de l'arrendament del Molí de Guardiola.

El segle XVI comença amb un equilibri social al camp català que reafirma el règim senyorial. La sentència arbitral de Guadalupe garantí al senyor l'ús del dret de capbreu, és a dir, que en qualsevol moment, el senyor podia exigir dels seus pagesos una confessió pública davant de notari de tots els drets senyorials que ell creia que li havien de pagar. Quan hi havia un procés de capbreu, aquest solia acabar amb deutes per part del pagès en relació al senyor; generalment el deute eren lluïmes enrederits que no s'havien pagat. (4)

En una còpia feta a Berga el 23 de gener de 1624, se'ns transcriu el judici que es va fer el 1621 per uns deutes d'arrendament.

“Bernardo Sarradell comendador de la villa de Berga jurisdiccio de la baronia de Guardiola y duent per company Fransiq Plaami porta les rentes la vila de Berga posen una sequencia a Pera Amills del terma y baronia de guardiola y na caterina Amills viuda, sa mare, y Benet Serral deuan la suma y cantitat de trenta sis lliures y un molto de pes de dotze lliures per part de la arrendament dels conrreus y herbas de gordiola y llenes laygudas per pagar los dies de la festa de nadal propasat de la qual reclamen los pagar amb aquet acte que produix (...).”

Per comprovar si la família Amills pot o no pagar els seus deutes, es realitza un escorcoll i també inventari de tot l'arrendament: casa, terres i herbes, fet que ens dóna una clara visió de com era la casa i el seu entorn. Des del 1511 s'havia reconegut el dret que tenia el senyor a escorcollar la casa del pagès si sospitava que hi havia hagut frau. L'escorcollament s'havia de fer en presència d'un funcionari públic. (5)

“Dins la casa de dits amills que scituada dins dita baronia de guardiola tal com ual soch trobat seleuriat alt a la sala com ala entrada noypres trobat bens mobles alguns, una sorrada de fusta ab cercols de ferro

y tennia dotsena de escudellas de melua y una dotsena de plats de terra per de melua y tambe un cofre de fusta de alba ab sa tencadera sens clau

y te una taula gran ab dos bancs de fusta y sen dins de una cambra de dita sala un llit de compre y de colga de fusta y una flasada de pel mol

husada y em dues sales una desi y altre desus so de alba

y tambe un escon y la cuina y tenin un altre cambra una pastera de nogue

y ten dita casa ab dos ponts una molina serradora y un moli fariner devan dita casa sue dalla llobregat ab sos rrec necesaris ab totes ses terres honors y passe horts entrades y exides drets y pertmes has de aquellas y tenin los conreus sembrats y les herbas de guardiola y llenas que tenen comprades dels senyors consellers de berga ab los sembrats que en dit conrreus y tenen y qual sevol altres bens aci mobles com inmuebles que se fa pro fer de dit amills”

“Com que l'escorcollament o inventari s'havia de fer en presència d'un funcionari públic, no quedava clar qui havia de pagar el seu desplaçament. Més tard s'establí que l'escorcollament es faria a càrrec del senyor, però si el pagès havia comès frau seria el pagès qui pagaria les despeses provocades per l'escorcoll”. (6)

Un cop fet l'inventari, i veient tots els béns de Pere Amills i sa mare Caterina Amills, la sentència queda de la forma següent:

“La arrendament per dit amills ad senyors consellers fets y fermat la qual casa molina moli y terras de aquella y dits sembrats y herbas tan juntas com separadas conforme ab lo comprador Al qual comprador se li lliurara y donara actuals y corporal posesio faya que del preu ha de pagar de comtat y en ma a fi y effecte de pagar en dit honor clavari lo que se li deu y les despeses per dita rao fetes”

Aquest judici es va solucionar amb la sentència de culpabilitat i, per tant, Pere Amills havia de pagar els deutes enrederits i els costos estipulats en sis lliures. A part, s'havia de fer un nou contracte d'arrendament a nom seu, on no se li permetia vendre pel seu compte cap producte, prohibint-li explícitament fer-ho a la gent de la Vila de Bagà. (Annex 4).

CÒPIA AUTÈNTICA D'UN PROCÉS PER HAVER TRENCAT LES FORQUES I HAVER FET LLENYA EN NOSTRA BARONIA DE GUARDIOLA

Els consellers de la Vila de Berga van plantar unes forques a la plaça de la torre del castell de Guardiola (veure annex 5),

duptat de espallar y enderrocar unas forcas tenia plantades en nostre terma y jurisdicctio de guardiola per tant per tenir vos cominada una jurisdicctio en dit terma com a senyors tant en lo civil com en lo criminal requerim a b.m. que de dites coses prengueu plena informatio y lo quis trobare ser culpable sia castigat conforme justicia lo fra baladret monjo del monastir de sant llorens prop bagua auria attentat en fer certas cridas y altres presumpments no tocants a ell”

La destrucció de les forques, símbol extern de la jurisdicció fou un dels actes habituals i emblemàtics de l'oposició al senyor. (7)

Trobem dos documents d'aquest procés diferents, un primer d'on n'hem extret l'anterior fragment i on apareix la declaració de Joannes Ros explicant que Fra Baladret, del monestir de Sant Llorenç, havia enviat un missatger a Bagà dient que no es podia pescar, caçar, esllenyar ni fer clotades a la baronia de Guardiola. El declarant també explica que fra Baladret li havia ofert fer de batlle de la baronia i ell havia refusat. Davant d'aquesta resposta rep l'amenaça per part del frare de posar-lo als cepes i ferros (annex 6).

El segon dels documents és onze anys posterior (1.581) i és una còpia de les declaracions dels testimonis. El principal acusat era fra Baladret, el trobem esmentat a les Baronies de Pinós i Mataplana i

Els testimonis són “Petrus Amills de gordiola, Pum Caros de la rodonella, Joane Cases de la qosta del far”. Els tres coincideixen a acusar fra Baladret i fra Llobet del fet de trencar les forques. A continuació afegim la declaració de Joane Cases:

“joanen cases de la qosta del far agricola y parrochia de malanyeu qui juranti dieri

Et dient de nom lo que jose quan ananment a la vila de baga un dia de tot ara per qa ne se dir quin quan fui al pont de gordiola en lo riu alli los monjos de prop baga del monastir de st llorens y vaig veure com q avia spallat unes forques y que los señors deconsellers de dita baronia de gordiola qavia fetes y axi vaig veure tambe com fra baladret y fra llobet monjos predich de dit monastir y prengueren riu pa que una barra de dit forcat y la llansaren y a lo aiguas avall y això vaig veure y per lo jurament que faig y no vaix veure que fes crida ni tampoch que posses cartell i això es lo que jo se”

A la segona part del document trobem els testimonis pel procés de tallar llenya a la baronia: “Catalinu Roges laboratur del regne de fransis, Joanne Bordas nunlio ville de baga i Jacobus serra mulio vila de bagani”. Tot seguit citem una de les declaracions:

“Joanne bordas nunlio ville de baga Jnmp si sap perque lo tenen presos Et dirit que no sap

Jnmp A dia si fera ensen ab altres en lo term ade gordiola fent llenya y qa portarlase a la vila de baga

Et dire que si que es veritat que vingueren en la baronia de guardiola y faia llenya y qay portarlase a baga yes vengut un conseller de berga y nos a pres a tots y las bestias

Jmmp en si sap ho a oit a dir que de dita baronia de gordiola nesera señors los señors de consellers de la vila de berga

Et diu que si que lo ha sentit a dir que dits señors deconsellers qere eran señors de dita baronia de gordiola

Jmmp yus sabien qua seran señors de dita baronia de gordiola perque entrareu ni feyeu llenya

Et diu que ell no sabio que no podia fer

Jnnp ell si qa sentit a dir ni sap qa guesse presat que estos dies ara proppassat ni que sagues presos dos traginers a dita vila de baga fent llenya en la baronia los senyors c de consellers

et dire que si que ho sabia quells yavien presos

Jnmp perque si ho sabia perque anaren

Copia autentica de un Procés alisar per haver brencat las forcas, y haver fet llenya en Nostre Baronia de Guardiola

però algú se'n va encarregar d'espallar-les i enderrocar-les. Davant d'aquest fet es duu a terme el judici, tal com podem veure en el següent fragment.

“25 July 1570

Joannes ros et petrus vilar dagua, franciscus tarredelles et baltasar rius a laltre riba absens qui exposuerut. Senyor beguer com nos sia pervinguts a notiria que algunas personas poch tement a deu i a la justicia temporal no aurian

també al ja mencionat llibre “ El castell de Guardiola”.

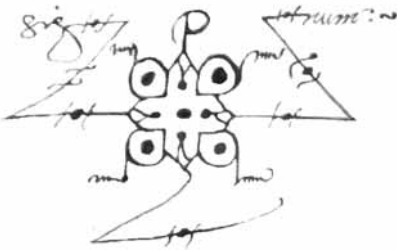
El denunciador Petrus Amills, arrendador de les terres del castell, fa saber als consellers de Berga que vuit homes van anar a la baronia de Guardiola i van espallar les forques tallant-les amb una destreal i posteriorment penguen un cartell a la porta de casa seva. També denuncia que gent de la Vila de Bagà baixaven a fer llenya a dita baronia (annex 7).

Signatura de l'interrogador

*Et dire que no yes anat y fer be ni mal
a ninguna persona
Jmmp que digua la veritat
Et dire que es la veritat*

No sabem com finalitza el procés ni a qui es va acusar per trencar les forques; tampoc sabem com es va resoldre el fet d'esllenyar a la baronia, ja que no se'n conserva la sentència. El document, però, acaba sent una mostra més dels conflictes que va generar la possessió del castell, no només per les seves terres o el seu lloc estratègic, sinó també pel paper del control social que exercia la seva justícia sobre el territori.

I sortim del túnel del Collet, deixant el

Signatura del notari que duu a terme el procés

castell a la nostra esquena. Però, atenció, un nou judici comença, en aquest cas el denunciant són les restes que ens queden d'aquest monument, que declaren no voler ser oblidades.

En aquest darrer judici els acusats som tots nosaltres.

Annex

1.
"Lo prior de castella

(...) les quaadrilles de dits mals homens procuran per medi de dit veguer se abren alguns somatens y se continuen lles diligencies que per crides y edictes reals tenim mandades publicar (...) pus sabeu quant necessaris son per la persecusio y expulsio de dits vellacos, tenint correspondencia ab les altres universitats.

Barcelona 11 de febrer MDLXXVI"

"Lo prior de castella
Capita g.

Els comtats de rosello y cerdanya son oprimits y vexats de tantes quadrilles de lladres salteadors de camins y altres facinerosos homes em manat contra dits lladres Joan Sorribes amb cent homes pagats per la regia Cort(...), prestareu ajuda necessaris donantli a la gent asistencia y entretenint lo millor que us sera posible (...) possant sas persones y vides per vosaltres y vostres bens, fent los provir de totes les provisions y manteniments necessaris...

decembre MDLXXV
Michael Jo Amat"

"Lo conte de Miranda
cap generalment

Amats i faels dec la R. Mag(...) alguns lladres y quadrilles se sont possat a robar al coll de Dauí i en el camí real de manresa (...) en persecucio de dits lladres y el temps que sera manester fins a tenirlos presos y posats en mans de la justícia y advertint que no haja negligencia (...).

Barcelona 1 de novembre MDLXXXI"

2.

"Anotina del jutxadador fiscal de la baronia del castell de guardiola i lenes del honorables consellers de la vila de berga per quals srs an informada la jurisdicció de dita baronia Es novament per vingut fama publica referius que Joa Lafita de nasió francesa poch tement a deu y a la justícia temporal no a duptat anant vagabundo per lo principat de Cathalunya robar de la pleta del bestiar de Salvador perearnau als lo balle vell de valsebre qui es en lo lloch de lenes de dita baronia lo calder de aram y sinch escudelles de fusta dels pastors y un sach ab alguna poch de farina que en ditta pleta tenia asosefegi y mes q b passar. Se conetxe altres crims y delictes tos contra crides reals prahmatiques de la terra com les pletes de si stigui posades sons peticio y salvaguarda real de corsemblants coses sia dignes de gran jurytio y castich soplehadic pcurador fischal de les subredittes coses esser rebuda informatio y los culpables asser castigats ab penes legals conforme la justícia fent los instancies y psser formada los drets fischals sempre "

3.

"vistes finalment totes les coses q se han de veure atenen les coses que se han de asenyat cosiderant les que se han de cosiderar tenint don davant los ulls los sanits y sagrats evangelis davant de nos posatb y a que les reverentment miratd.... declaram y sentenciano del modo següent Y per quant per los merits de la enquesta y per la sua matexa confessio evidentment conste del delicta a sobre dit y per ele perpetrat y alorament servant les crides reals pragmatiques de la terra Atenent la qualitat del delicta lo lloch y lo temps enquera que de dret dita sentencia se pugues mes ... empero mirada y atessa la qualitat y persona de dit joan lafita lo jutge molt degudament considerar perque sie castich de dit joan lafita y exemple y als altres mirada y xtesa com ha dit la qualitat del crim per nultians declarano y sententiam pal dit joan lafita dea condemnam en esser assotat per lo castell a lloch de guardiola y alli a hont a dits sors consellers de esser de dita baronia esterrat ben vist los fera manant y dit esser feta prompta exocucio".

4.

"Die scunda mensis aprillis ani miliesimo vigesimo y uno Nos Philipp Rocafort et Fra. Flora per larrenti consiliari. Fran. Viladomat et Fra. Jorda advocatus absentibus.

Arrendar totes aquellas terras de conreus erbes y diet de Peyrer que los senyors consellers de la vila de berga han acostumat d'arrendar del castell y terma de guardiola y llenas per temps de quatre anys y qutre splets qui faren acord en los conreus lo die de nadal de lany de la natt. del se. Mil siscents vint y hu y en lo die de santes creus de maig de dit any amb la meitat de les fruite, refermantse los dits consellers durant dit arrendament laltre meytat y que lo dit arrendador y hage de donar quiscu any un molto de pes de dotse lliures carniceres rebedor a dits comselles quan lo voldran y que no puga pu vender lo arrendador a ningun particular lo comu de la vila de baga ny altri y que hage de pagar corredor de son salari."

5.

"Señor raymundus yglada procescit ad rees-pundum seguentem

Petrus amill los honorables consellers de la vila de bergua en diats pasats vingueren alli en lo terme de guardiola juntament ab v. m. Y me los promons y esnt alli plantaren unas forcas despus de la torre del castell y tambe tinch entes de ma part y altres que dits consellers acostumane de tenir dites forcas que dits consellers avia feta plantar en dit lloch"

6.

"Et dirit que no sap quiu a fet pero es beritat que ya pot dir que fra baladret deya que ell sabia qui las avia enderrocades y asso qa poit

a dir ell a gon salle alla a la vora riba del pont de rabanir

Emes diu que ell a vist i goit com lo misatya de baga cridaban en las erbas de guardiola y las llenas y que no fos alguna persona qui gosses pascar ni casar ni esllenyar ni fer clotades y asso cridava de manament de fra joan baladret com qa procurador del abat de sant llorens y tambe dix que dit fra baladret lo volia criar balle de dit terma a ell y que ell no volgue acceptar dit carrec y les hores dit fra baladret dir a ll ques posaria seas forsas amasant de posarlo als seps y ferros .

Joannes ros citatus veritat es que los senyors consellers de la vila de bergua en dias pasats vingueren alli amb molts promens de dita vila y essent alli plantaren unas forcas alli en la plassa de la torre las quals jo ajudi a plantar y que oit a dir que en temps passat tenian forcas plantades en dit lloch y asso a poit a dir a na pera amill

Emes quepres dir que per lo que ell te avia ajudat a adracar las forques que no fora molt que nol pasas al seps y que dit fra baladret mana a los de sardanyola que devallase a llaurar en dit terma de guardiola ab tots los bous tinguessse y ells fere de resposta que no y volia davallar sens consentiment dels consellers de bergua y asso es lo que yo i se .”

7.

“Die tres jannarÿ anno MDLXXXI
Petrus amill filius de petri amill baronia
de gordiola medio juramento prestito inma-m

mag Regeis vila su berga demanauit sequentia
sues qar avia de mati que podia asser er dero
o vuit hommes ques vinguere en la baronia de
guardiola dels señors de consellers los monjos
de st llorens de prop baga a lo misatge de la vila
de baga y que foren alli spallar unes forques
que los señors de consellers com a senyor de dita
baronia qavia plantades las quals tallaren ab
unes destral y tambe la mateixa hora posaren
un cartell a la porta de casa lo qual cartell
per no saber llegir no sabe quess y tampoch
no lo y ave gosat llenar de alli que v. m. no ho
sabes y tambe denuncio com air mateix gent
de baga tornare a fer llenya y axo es lo que jo
denuncio”

8.

“E catalinu roges laboratur del regne de
fransis

Et dient que per que es feia llenya en lo terme
de lenes de la baronia de gordiola

jnmp pasvos sabeu que dit lloch gomferan la
llenya es baronia de gurdiola y dels deconsellers
de berga perque y feia llenya

et deia que pera guanyar un real

jnmp ell tu si sap o ha oit dir ni si sab que
estos dies qara proposat qaya tenguts presos a dos
treginers de baga ensempr que avias pogut avia
feta llenya en dit lloch de gon los han pres

Et diu que si que lo antes a dir

jnmp que si sabia axo y que fa venia dita
baronia y feia llenya

Et diu que per gonyar un real com di

Notes

- (1) GIFRÉ I RIBAS, Pere 1997 “Història. Política, societat i cultura dels Països Catalans” Enciclopèdia catalana, volum IV; article “senyors i vassalls” p. 144.
- (2) GIFRÉ I RIBAS, Pere 1997 “Història. Política, societat i cultura dels Països Catalans” Enciclopèdia catalana, volum IV; article “Senyors i vassalls” p. 146-147.
- (3) PÉREZ LATRE, Miquel: 2003 “Entre el rei i la terra, el poder polític a Catalunya al segle XVI”; Eumo editorial;
- (4) VVAA; 1983 “Estructura social i econòmica del camp català”; Edicions de La Magrana, Institut Municipal d’Història; p. 89-90
- (5) VVAA; 1983 “Estructura social i econòmica del camp català”; p. 93
- (6) Fragment extret literalment de VVAA; 1983 “Estructura social i econòmica del camp català”; p. 93
- (7) GIFRÉ I RIBAS, Pere 1997 “Història. Política, societat i cultura dels Països Catalans” Enciclopèdia catalana, volum IV; article “Senyors i vassalls” p. 146-147.
- (8) Instrument de càstig, de fusta, fet de dues peces amb mosses que, en ajuntar-se, formen un forat o dos on hom subjectava el coll o les cames d’algú.

Anna Casals Fernàndez

Núria Casals Rotllan

Gerard Ferrer Fernàndez

Membres de l’associació Torre de Guaita

Guardiola de Berguedà

Febrer 2.008

El 85% de les vivendes no són saludables

Envernissats Joan Fígols li ofereix decoració sense tòxics

LACATS I ENVERNISSATS
Restauració de mobles, etc.
Embelliment i protecció de
tot tipus de fusta d’interiors
i exteriors

Pol. Industrial LA SALA
93 838 08 39
08692 Puig-reig
enver.j.figols@xasaweb.es

Més informació a l’apartat d’Envernissats Joan Fígols del web: www.armoniadeco.com